

سیاست های مداخله جویانه دینی عربستان در کنیا، تانزانیا و اوگاندا

امیر بهرام عرب احمدی*
عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

چکیده

در این مقاله نویسنده درصدد آن است تا نوع کمک های خیریه و انسان دوستانه عربستان سعودی به کشورهای شرق آفریقا را که بیشتر از مجرای سازمان رابطه العالم الاسلامیه و موسسات وابسته به آن صورت می گیرد و نحوه ارائه کمک های عظیم مالی و جنسی کشور عربستان به این کشورها را مورد بررسی قرار دهد. مسئله اصلی مقاله نیز بررسی نحوه تبلیغ فرقه ضاله وهابیت است که طی حدود ۵۰ سال گذشته همواره در راس سیاست های کمک رسانی و امداد رسانی عربستان به دیگر کشورها بوده است. روش تحقیق در این پژوهش کتابخانه ای توأم با مطالعات میدانی است و محقق ضمن جمع آوری اطلاعات لازم و بررسی های عمیق میدانی در کشورهای کنیا و تانزانیا درصدد ترسیم این واقعیت بوده است که هرچند عربستان با بهره گیری از دیپلماسی فرهنگی و در پوشش رفتارهای حمایتگرانه خود امروزه در کشورهای کنیا، تانزانیا و اوگاندا به جایگاه نسبتاً مستحکمی دست یافته و علاوه بر نفوذ در بسیاری از سازمان های اسلامی و کنترل شورای عالی امور مسلمانان این کشورها قدرت نرم حاصل از دلارهای نفتی خود را در دولت ها نیز بکار گرفته است. با این حال تاکنون نتوانسته است به هدف اصلی خود که گسترش هرچه بیشتر آئین ضاله وهابیت است نائل آید و در عمل با چالش های سنگینی از سوی گروه های مخالف خود (فرقه های متصوفه، برخی از اهل سنت و شیعیان) مواجه شده است. چارچوب تحقیق بر فعالیت های وهابیون در گسترش فرقه ضاله وهابیت در مناطق مختلف جهان با بهره گیری از دلارهای نفتی عربستان استوار گشته است. پرداختن به تمامی عوامل اصلی و فرعی در فرآیند مداخلات دینی عربستان در سه کشور شرق آفریقا نیز پارادایم نوآوری این مقاله محسوب می شود.

واژگان کلیدی: شرق آفریقا، اسلام، عربستان، وهابیت، رابطه العالم الاسلامیه، دیپلماسی فرهنگی، شرق آفریقا

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۱/۵/۱۵

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۱۲/۱۵

نویسنده عهده دار مکاتبات: arabahmadi@ut.ac.ir

۱- مقدمه

یکی از موضوعات مهم در بحث دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در کشورها و مناطق مختلف جهان توجه به گروه های رقیب در عرصه بین الملل است. در واقع می توان گفت بخش مهمی از اقدامات و برنامه ریزی های از پیش طراحی شده جمهوری اسلامی برای تبیین و ترویج فرهنگ و تمدن ایران و انقلاب اسلامی از یک سوی و تأثیرگذاری بر ادراکات، افکار، ایده آل ها، ارزش ها و ایستارهای ملت ها و کشورهای دیگر در گرو شناسایی دقیق و سازمان یافته از گروه ها و سازمان های رقیب است که با امکاناتی بسیار بیشتر از ایران اسلامی در صدد پیشبرد اهداف مبتنی بر قدرت نرم خود می باشند. در این میان فرقه ضاله وهابیت و در راس آن سازمان رابطه العالم الاسلامیه و مراکز وابسته به آن که بصورت موازی با جمهوری اسلامی ایران در مناطق مختلف قاره آفریقا در فعالیت می باشند یکی از مهم ترین گروه های رقیب بشمار می روند. این سازمان ها هرچند همواره تلاش کرده اند تا فعالیت های خود را بظاهر منحصر به امور خیریه و امداد رسانی به مسلمانان سرزمین پهناور آفریقا ساخته و چهره ای مطلوب از خود ترسیم نمایند با این حال مبارزه با جمهوری اسلامی ایران و مقابله با روند رو به رشد مذهب تشیع در کشورهای مختلف این قاره طی سه دهه اخیر یکی از مهم ترین ماموریت ها و اولویت های سازمان های وهابی بشمار می رفته است. مسئله اصلی مقاله نیز بررسی نحوه تبلیغ فرقه ضاله وهابیت در شرق آفریقا است که طی حدود ۵۰ سال گذشته همواره در راس سیاست های کمک رسانی و امداد رسانی عربستان به دیگر کشورها و به موازات آن نحوه ورود و استقرار تدریجی آئین وهابیت در شرق آفریقا و ترسیم تبعات منفی حاصل از حضور این جریان در کشورهای این منطقه بر پایه شواهد و مستندات موجود است. علاوه بر آن تلاش شده است به این سؤال اصلی که وهابیت و در راس آن دولت عربستان تا چه حد توانسته است اهداف خود را تحقق بخشد نیز پاسخ داده شود. روش تحقیق این مقاله کتابخانه ای مبتنی بر منطق توصیف و تحلیل بوده و به موازات این امر پژوهشگر بخش مهمی از اطلاعات ارائه شده را از طریق حضور در کشورهای تانزانیا و کنیا گردآوری کرده است.

۲- ورود جریان وهابیت به منطقه شرق آفریقا^۱

منطقه پهناور شرق آفریقا از جمله مناطق مهمی است که از دهه ۱۹۶۰ مورد توجه عربستان سعودی قرار گرفت و دولتمردان این کشور در راستای تبلیغ آئین ضاله وهابیت توجه خاصی به کشورهای این سرزمین وسیع مبذول داشتند. این سیاست در دهه ۱۹۷۰ با شدت بیشتری ادامه یافت و پس از تحریم نفتی اسرائیل توسط اعراب در سال ۱۹۷۳ که منجر به افزایش سرسام آور قیمت نفت گردید مبلغان وهابی نیز فعالیت‌های تبلیغی خود را در کشورهای منطقه شرق آفریقا شدت بخشیدند (Thornton, 2007). راهبرد عربستان در آن دوره اعطای هزاران بورسیه تحصیلی دانشگاه‌های عربستان سعودی به مسلمانان این کشورها بود. در واقع دولت عربستان در آن مقطع زمانی در تلاش بود تا نسل جدیدی از روحانیون وابسته به خود که در دانشگاه‌های این کشور خصوصاً دانشگاه مدینه تحصیل کرده باشند را در رأس جماعات اسلامی این کشورها قرار داده و موقعیت خود را در کشورهای شرق آفریقا هر چه بیشتر مستحکم سازد. این امر پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و معرفی مذهب تشیع به مسلمانان این قاره (به عنوان مکتبی پویا و انقلابی) هر چه بیشتر تشدید گشت و از آن زمان مبارزه با افکار و اندیشه‌های شیعی در رأس برنامه‌های وهابیون قرار گرفت. این وضعیت هر چند طی چند دهه گذشته با نوساناتی همراه بوده است ولی به لطف دلارهای بی دریغ نفتی عربستان تاکنون ادامه یافته است.

همانطور که اشاره شد جریان وهابیت به رهبری سازمان رابطه العالم الاسلامیه از اوایل دهه ۱۹۶۰ آرام آرام راه خود را در کشورهای زیر خط صحرای بزرگ آفریقا باز کرد. مبلغان وهابی سپس با سوء استفاده از عدم وجود رقبای جدی و در شرایطی که آزادیخواهان مسلمان کشورهای این قاره در کنار سایر مبارزان اعم از پیروان مسیحیت و آئین‌های سنتی سنتی در دهه ۱۹۶۰ توجه خود را معطوف به استقلال سرزمین‌های خود از چنگال استعمارگران ساخته بودند در مناطق مختلف آفریقا رخنه کردند. در این بین شرق آفریقا با توجه به پیشینه عمیق اسلامی و حضور تعداد قابل ملاحظه‌ای از مسلمانان مورد توجه ویژه وهابیون قرار گرفت و رفته رفته و با سرمایه گذاری سنگین عربستان به عنوان یکی از پایگاه‌های اصلی وهابیت در قاره آفریقا در نظر گرفته شد. اقدامات تبلیغی عربستان در دهه‌های هفتاد و هشتاد با موجی از خشونت و افراطی‌گری علیه مسلمانان شرق آفریقا همراه بود و مبلغان با بدعت و کفر آمیز خواندن بسیاری از اعمال عبادی پیروان دین اسلام در این کشورها حملات تبلیغاتی شدیدی را علیه پیروان طریقت‌های متصوفه و دیگر مذاهب اهل سنت آغاز کردند. از سوی دیگر وهابیون که با ورود تدریجی

مذهب اهل البیت (ع) و استقبال مسلمانان از این مکتب جدید مواجه شده بودند حملات تندی را علیه تشیع نیز سازماندهی کردند.

انتقادات شدید وهابیت علیه تمامی مذاهب اسلامی که با به زیر سوال بردن مبانی اعتقادی مسلمانان این کشورها همراه بود با عکس العمل تند رهبران مسلمان کشورهای مزبور مواجه شد و در چند مورد حتی منجر به بروز درگیری هایی خشن بین طرفین و کشته و زخمی شدن برخی از مسلمانان در کشورهای تانزانیا ، اوگاندا و کنیا گردید (عرب احمدی ، ۱۳۸۶: ۷۷) این در شرایطی بود که تفکر شیعی به آرامی در کشورهای مختلف قاره آفریقا از جمله شرق آفریقا راه یافته و با استقبال مسلمانان این کشورها مواجه شده بود. تقابل و رویارویی اندیشه های مبتنی بر وهابیت و افکار اهل بیت (ع) در این منطقه موجب شد که رهبران وهابی با اطلاع از تنفر عمیق عموم مسلمانان شرق آفریقا نسبت به آیین وهابیت تلاش کنند تا از طریق اقدامات خیریه و انساندوستانه نظیر احداث مساجد و مدارس، حفر چاه های آب آشامیدنی در روستاها، ترمیم و مرمت برخی از جاده های بین شهری، ساخت کلینیک و... وجهه خود را بازیافته و با ارائه چهره ای خوشایند از خویش در نزد مسلمانان بصورت نرم به مقابله با تشیع و طریقت های متصوفه پردازند. این راهبرد که کماکان و بدون وقفه ادامه دارد و مبتنی بر سوءاستفاده از فقر و مسکنت عمیق مسلمانان این کشورها است شالوده اصلی سیاست تبلیغی عربستان در شرق آفریقا و دیگر کشورهای این قاره را تشکیل می دهد. (عرب احمدی : ۸۸)

۳- اقدامات تبلیغی وهابیون در شرق آفریقا

اقدامات سازمان های تبلیغی عربستان بویژه رابطه العالم الاسلامیه در شرق آفریقا طی چند دهه اخیر و در راستای توسعه وهابیت عبارتند از:

۳-۱- ساخت مدارس قرآنی و اعطای کمک های مالی گسترده به مدارس قرآنی موجود

سازمان رابطه العالم الاسلامیه و دیگر سازمان های وابسته به عربستان طی چند دهه گذشته ده ها مدرسه قرآنی در شهرها و روستاهای مختلف کشورهای شرق آفریقا احداث نموده و علاوه بر آن از طریق کمک به مدارس قرآنی موجود در روستاهای این کشورها سعی می کنند مسلمانان را جذب خود ساخته و چهره دوستانه ای در قالب حامیان دین اسلام را در پیش چشمان آنان به نمایش گذارند. بر اساس اطلاعات ارائه شده توسط

سازمان رابطه العالم الاسلامیه طی دهه های ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ میلادی در سه کشور تانزانیا و کنیا و اوگاندا بیش از ۱۲ مدرسه قرآنی کوچک و بزرگ احداث شده و برخی از مدارس قرآنی موجود نیز بطور اساسی تعمیر و بازسازی شده اند.

(www.worldislamicleague.org/Constructions_of_Quranic_School_in_East_African_Countries/Figures/2011)

۳-۲-۱ احداث کلینیک های بهداشتی

طی حدود ۴۰ سال گذشته دولت عربستان سعودی ده ها کلینیک بهداشتی در مناطق مسلمان نشین آفریقای سیاه از جمله شرق آفریقا احداث کرده است. در این مراکز که بصورت رایگان بیماران خود را مورد پذیرش قرار می دهند خدمات درمانی گوناگونی عرضه می شود. در واقع وهابیون از طریق این کلینیک های بهداشتی تلاش می کنند خلاء کمبود بیمارستان ها و مراکز بهداشتی در مناطق استقرار مسلمانان شرق آفریقا را مرتفع ساخته و خود را به عنوان حامیان پیروان دین اسلام معرفی نمایند. (www.worldislamicleague.org/eastAfrica/2011)

۳-۳-۱ احداث اردوگاه های موقتی توزیع غذا و کمک های جنسی و دارویی در مناطق قحطی زده

یکی از اقدامات مهم وهابیون در چند دهه گذشته احداث اردوگاه های موقتی در مناطقی از کشورهای شرق آفریقا است که از مشکلاتی نظیر قحطی، خشکسالی، سیل و درگیری های داخلی رنج می برند. مهم ترین این کمپ ها در حال حاضر در شمال کنیا و مناطق همجوار با سومالی (که خشکسالی و قحطی و ورود پناهندگان مسلمان سومالیایی لطمات سنگینی را بر مسلمانان این مناطق وارد آورده است) قرار دارند. علاوه بر آن تعدادی از اردوگاه های وهابیون نیز در منطقه شمالی اوگاندا که در معرض حملات گروه ضد دولتی موسوم به " ارتش مقاومت پروردگار " می باشند استقرار دارند. در این اردوگاه ها معمولاً غذا، لباس های زنانه و مردانه و دارو بین روستائیان مسلمان توزیع می گردد. (WWW.UGANDA.COM)

۳-۴-۱ اعطای بورسیه تحصیلی دانشگاه های شرق آفریقا به دانش آموزان مسلمان

مسئولان سفارت عربستان با هماهنگی رابطه العالم الاسلامیه و انجمن جهانی جوانان مسلمان هر سال تعدادی از دانش آموزان مسلمان کشورهای شرق آفریقا را در دانشگاه های این کشورها ثبت نام نموده و از این طریق سعی می کنند طبقه ای از تحصیل کردگان بومی

وابسته به خود را پدید آورند. هزینه تحصیلی این دانش‌آموزان تا پایان مقطع کارشناسی توسط رابطه العالم اسلامیه پرداخت می‌شود و تعداد قابل توجهی از آنها پس از دانش‌آموختگی برای ادامه تحصیل به دانشگاه‌های عربستان اعزام می‌شوند. (مطالعات میدانی نویسنده در شرق آفریقا)

۳-۵- اعزام دانش‌آموزان مسلمان به عربستان

علاوه بر اعطای بورسیه تحصیلی دانشگاه‌های داخلی هر سال تعداد قابل توجهی از دانش‌آموزان مسلمان (که در مدارس اسلامی متعلق به رابطه العالم الاسلامیه در کشورهای مختلف آفریقا تحصیل می‌کنند) پس از دانش‌آموختگی در مقطع دیپلم به دانشگاه‌های مدینه و مکه اعزام می‌شوند. این افراد پس از اتمام تحصیل در این دانشگاه‌ها که بصورت رایگان صورت می‌گیرد و پس از بازگشت به کشورهای خود به عنوان شیوخ و ائمه جمعه و جماعات در مدارس و مساجد متعلق به وهابیون مشغول به کار می‌شوند. عربستان بر روی این افراد سرمایه‌گذاری سنگینی نموده و پس از استخدام آنها در مراکز مذهبی خود در شرق آفریقا پول‌های فراوانی در اختیار آنها قرار می‌دهد.^۳

۳-۶- توزیع بلیط‌های رایگان حج

طی دو دهه گذشته سفارت‌های عربستان و دفاتر سازمان رابطه العالم الاسلامیه در کشورهای شرق آفریقا هر سال با فرا رسیدن موسم حج اقدام به توزیع تعدادی بلیط رایگان سفر به بیت‌الاحرام در بین شیوخ و علماء وابسته به خود نموده و از این طریق نیز سعی در جذب گروه‌ها و سازمان‌های اسلامی دارند. آنها در این ارتباط سعی می‌کنند با توزیع این بلیط‌های رایگان بین علماء بزرگ چهره مطلوب و خوشایندی از خود ترسیم ساخته و آنها را به سمت وهابی‌گری متمایل سازند. علاوه بر آن هر سال تعدادی بلیط رایگان حج نیز بین مقامات دولتی مسلمان این کشورها توزیع می‌گردد. (<http://www.islamtz.org>.2011)

۳-۷- احداث مساجد در شهرها و روستاها

سازمان رابطه العالم الاسلامیه طی چند دهه گذشته از طریق مؤسسه «الندوه الاسلامیه» ده‌ها مسجد در شهرها و روستاهای مناطق مسلمان‌نشین کشورهای مختلف آفریقایی

احداث کرده است. این مساجد توسط شیوخ وهابی اداره می‌شوند و به عنوان مراکز اصلی تبلیغ آئین وهابیت در نظر گرفته می‌شوند. سازمان‌های تبلیغی عربستان علاوه بر آن همه ساله کمک‌هایی را در اختیار دیگر مساجد موجود در این کشورها قرار می‌دهند. ([http://www.historycommons.org/entity.jsp/entity Muslim world](http://www.historycommons.org/entity.jsp/entity%20Muslim%20world)) (league/2011)

۳-۸- حفر ده‌ها حلقه چاه آب آشامیدنی در شهرها و روستاها

دولت عربستان طی چند دهه گذشته از طریق سازمان‌های «منظمه الحباه الطیبه» و «موسسه الندوه الاسلامیه» ده‌ها حلقه چاه آب آشامیدنی در مناطق روستایی مسلمان نشین شرق آفریقا که از مشکل کمبود آب رنج می‌برند حفر کرده است. حفر این چاه‌های آب و اهداء آن به مسلمانان روستاهای شرق آفریقا معمولاً با تبلیغات گسترده‌ای همراه است و مبلغان وهابی سعی می‌کنند از این امر به عنوان اقدامی خیرخواهانه بهره‌برداری نمایند. (www.worldislamicleague.org)

۳-۹- پرداخت حقوق ثابت به مبلغان وهابی

در حال حاضر علاوه بر شیوخ و ائمه جمعه و جماعات وابسته به عربستان که معمولاً در دانشگاه‌های عربستان و قطر تحصیل کرده‌اند، ده‌ها مبلغ وهابی اعزامی از کشورهای عربستان و مصر نیز به طور رسمی به تبلیغ وهابیت مشغول بوده و از دولت عربستان حقوق ثابت دریافت می‌کنند. این مبلغان در مساجد و مدارس اسلامی کشورهای شرق آفریقا صراحتاً به تبلیغ وهابیت پرداخته و در مراسم و مناسبت‌های دینی نیز به ستایش از آئین وهابیت می‌پردازند. (گفتگو با برخی از شیوخ مسلمان تانزانیا و کنیا، شهریور ۱۳۸۹)

۳-۱۰- احداث ده‌ها باب واحد مسکونی برای شیوخ وابسته

سازمان رابطه العالم الاسلامیه طی دو دهه اخیر با صرف هزینه‌ای عظیم ده‌ها باب واحد مسکونی برای شیوخ و علماء وهابی یا متمایل به وهابیت احداث نموده و به طور غیرمستقیم در حال ترویج و تبلیغ این موضوع می‌باشند که شیوخ مسلمان شرق آفریقا در صورت گرایش به وهابیت از مسکن رایگان بهره‌مند خواهند شد. واگذاری منازل مسکونی به شیوخ متمایل به وهابیت معمولاً با تبلیغات فراوانی در بین بومیان مسلمان توأم است.

علاوه بر آن در هر یک از مساجد وابسته به وهابیون یک باب منزل مسکونی موجود است که به امام مسجد تعلق دارد.

۳-۱۱- توزیع هزاران بسته غذایی و خرما در ماه رمضان

سازمان رابطه العالم الاسلامیه هر سال پیش از ماه مبارک رمضان با وارد کردن صدها تن خرما به کشورهای شرق آفریقا و توزیع این خرماها در مساجد مختلف کشورهای آفریقایی سعی می‌کنند از این طریق مسلمانان این کشورها را به آئین ضاله وهابیت ترغیب نمایند. به موازات آن نیز در ماه رمضان بسته‌هایی غذایی تهیه کرده و این بسته‌ها را که شامل مواد غذایی مختلف اعم از برنج، گوشت و آرد ذرت است بین مسلمانان مستمند توزیع می‌کنند.^۱ (مطالعات میدانی نویسنده در شرق آفریقا)

۳-۱۲- توزیع هزاران جلد کتب و مجلات اسلامی چاپ عربستان در مساجد

مقامات سازمان رابطه العالم الاسلامیه هر سال تعداد زیادی کتب و مجلات اسلامی چاپ عربستان را بین مساجد و مدارس اسلامی کشورهای شرق آفریقا توزیع می‌نمایند. این نشریات به دو دسته تقسیم می‌شوند: بخش قابل ملاحظه‌ای از این کتاب‌ها مربوط به آئین وهابیت و افکار ابن تیمیه است و مبلغان وهابی سعی می‌کنند از طریق این کتب به معرفی این فرقه پرداخته و آن را بین مسلمانان تبلیغ نمایند. بخش دیگری از کتب چاپ شده در عربستان بر ضد مذهب تشیع و همچنین طریقت‌های متصوفه است. در این کتب و مجلات اتهامات و اکاذیب فراوانی علیه مذهب اهل البیت (ع) طرح شده و نویسندگان این کتب با جعل احادیث دروغین و تحریف تاریخ اسلام تلاش کرده‌اند تشیع را مرتد و خارج از دین اسلام جلوه دهند.^۱ www.worldislamicleague.org

۳-۱۳- پرداخت وام‌های بلاعوض یا اقساط درازمدت به شیوخ مسلمان

از دیگر اقدامات دولت عربستان در جذب شیوخ و علماء بزرگ و صاحب نفوذ کشورهای شرق آفریقا پرداخت وام‌های بلاعوض و یا با اقساط درازمدت است. در واقع سازمان رابطه العالم الاسلامیه تلاش دارد با سوء استفاده از فقر و مسکنت مسلمانان، رهبران مسلمان این کشورها را به هر طریق از جمله تطمیع و پرداخت مبالغ نقدی ملاحظه به سمت خود جذب نماید. (مطالعات میدانی نویسنده در شرق آفریقا)

۳-۱۴- تأسیس سازمان‌های اسلامی وابسته

طی دو دهه گذشته ده‌ها سازمان اسلامی وابسته به رابطه العالم اسلامیه در آفریقای شرقی تأسیس شده‌اند. این سازمان‌ها که از وضعیت مالی قابل توجهی برخوردار بوده و کلیه هزینه‌های آنها توسط مراکز تبلیغی عربستان پرداخت می‌شود معمولاً در برنامه‌های خود از جمله برگزاری مراسم و مناسبت‌های دینی بصورت مستقیم از آئین وهابیت تبلیغ می‌کنند. علاوه بر آن رابطه العالم الاسلامیه با صرف هزینه‌های کلان از نفوذ قابل توجهی در شورای عالی امور مسلمانان این کشورها برخوردار است و رؤسای این سازمان‌ها که نماینده رسمی مسلمانان در مقابل دولت می‌باشند در زمره هواخواهان آئین وهابیت بشمار می‌روند. (بررسی‌های میدانی نویسنده در کشورهای تانزانیا و کنیا)

۳-۱۵- حضور در شبکه‌های رادیو و تلویزیونی

حضور در شبکه‌های رادیو و تلویزیونی از دیگر شیوه‌های تبلیغی وهابیون به شمار می‌رود. در این راستا طی دو دهه گذشته دفاتر رابطه العالم الاسلامیه چند شبکه رادیویی را در این کشورها تأسیس کرده‌اند که به صورت غیرمستقیم به تبلیغ این فرقه ضاله اشتغال دارند. علاوه بر آن برخی از شیوخ وهابی به بهانه‌های مختلف در میزگردها و برنامه‌های رادیو تلویزیونی شرکت نموده و سعی می‌کنند چهره خوشایندی از آئین وهابیت را ترسیم نمایند.

۳-۱۶- برپایی کلاس‌های قرآن

وهابیون هر سال با فرارسیدن ماه مبارک رمضان مبادرت به برپایی کلاس‌های حفظ قرائت قرآن در شهرها و روستاهای شرق آفریقا نموده و از طریق اعزام برخی قاریان و حافظان قرآن از کشورهای عربستان، سودان و مصر به مناطق مختلف کشورهای این قاره سعی می‌کنند خود را به عنوان پرچمداران حقیقی اسلام معرفی می‌نمایند. علاوه بر آن کمیسیون بین‌المللی حفظ قرآن کریم که وابسته به جریان‌های وهابی عربستان است هر سال مسابقات قرائت و حفظ قرآن کریم و تجوید را در این کشورها برگزار می‌کند. بزرگان این مسابقات می‌توانند در مسابقات بین‌المللی حفظ و قرائت عربستان شرکت نمایند. گفتگو با شیخ کیله میله از شیوخ صاحب نام تانزانیا، دارالسلام، (۱۳۸۷)

۴- مبارزه با تشیع

وهابیون همه ساله بخش مهمی از توان مالی و انسانی خود در کشورهای شرق آفریقا را صرف مبارزه با تشیع می‌کنند که تألیف و نشر کتب، مجلات و جزوات ضد شیعی تنها بخشی از سیاست آنها است. علاوه بر آن سخنرانان و علماء وهابی همواره به بدگویی علیه تشیع پرداخته و برای تثبیت ادعای خود مبنی بر مشرک بودن شیعیان از هیچ تلاشی فروگذار نیستند. این امر جدای از هزینه‌های فراوانی است که سازمان‌های رسمی و غیررسمی وهابی در راه جذب و حداقل ممانعت ائمه جمعه و جماعات آفریقا از روی آوردن به شیعه و مذهب اهل البیت (ع) انجام می‌دهند. سازمان‌های وهابی و در رأس آنها رابطه العالم الاسلامیه گاه در چالش و مخاصمت با تشیع بقدری دچار افراط می‌شوند که هدف اصلی خود در گسترش دین اسلام در این کشورها را به فراموشی می‌سپارند. از جمله افراطی‌گری‌های جریان‌های وهابی‌گری ایجاد اخلال و کارشکنی در مراسم و مناسبت‌های دینی است که توسط سازمان‌های شیعی برگزار می‌شود و معمولاً برخی از عوامل وهابی با حضور در این مراسم سعی در ایجاد اغتشاش و آشوب می‌نمایند. (گفتگو با شیخ عمر باقر مایونگا رئیس بنیاد امام باقر (ع)، دارالسلام، ۱۳۸۷)

مقامات دینی عربستان برای تحت پوشش قرار دادن اهداف تبلیغی خویش و جلوگیری از بروز حساسیت در بین مسلمانان مخالف طی دو دهه گذشته اکثر اقدامات خود را از طریق سازمان‌هایی (بظاهر) مستقل از رابطه العالم الاسلامیه انجام می‌دهند. این سازمان‌ها که بخش عمده اقدامات وهابی‌گری را در کشورهای شرق آفریقا انجام می‌دهند عبارتند از:

- انجمن بین‌المللی کمک‌های انسان‌دوستانه (International Relief Humanitarian Society)
- انجمن جهانی جوانان مسلمان (Muslim Youth World Society)
- سازمان کمک به مردم آفریقا (African people Relief Organization)^۵
- بنیاد الحرمین (Alharamain Foundation)^۶
- سازمان بین‌المللی کمک‌های اسلامی (Ainternational Organization for Islamic Relief)
- بنیاد ابراهیم بن عبدالعزیز ال‌ابراهیم (Ibrahim Bin Abdul-Aziz Al Ibrahim)^۷
- شورای جهانی مساجد
- دارالافتاء

- منظمه الحياه الطيبه

- مؤسسه الندوه الاسلامی

دولت عربستان همچنین هرچند سال وام هایی را در اختیار کشورهای منطقه شرق آفریقا قرار می دهد. بخشی از این وام ها مستقیماً از سوی بانک های عربستان و بخشی نیز از طریق بانک توسعه اقتصادی عرب به کشورهای این منطقه بویژه تانزانیا که بیشترین جمعیت مسلمان را در شرق آفریقا دربرمی گیرد پرداخت می گردد. (Boogaerde, 1991:17)

۵- وهابیت در کنیا

کشور عربستان سعودی از بدو استقلال کشور کنیا دارای نفوذ قابل ملاحظه‌ای در بین سازمان‌ها و مؤسسات اسلامی کشور کنیا بوده است و می‌توان گفت بخشی از سازمان‌ها و مؤسسات اسلامی این کشور به نوعی وابسته به عربستان می‌باشند. پیشینه ورود مبلغان وهابی به کشور کنیا به سال ۱۹۶۹ بازمی‌گردد و پس از آن که مؤسسات رژیم سعودی در سومالی توسط سرهنگ زیاد باره ملی اعلام شد آنان توجه خود را به کشور همسایه سومالی، کنیا، معطوف ساختند. مقامات مذهبی عربستان سعودی در راستای اقدامات تبلیغی خود و برای توسعه آیین ضاله وهابیت در بین مردم این کشور و با سوء استفاده از فقر و محرومیت‌های فرهنگی اجتماعی مسلمانان کنیا از اولین سال‌های دهه ۱۹۷۰ میلادی بتدریج زمینه حضور گسترده خود در کنیا را فراهم ساختند. (Oded, 2000:114) این فرآیند در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ و توزیع گسترده دلارهای نفتی عربستان بین سازمان‌ها و مؤسسات مختلف اسلامی این کشور و از جمله شورای عالی امور اسلامی کنیا به اوج خود رسید. در حال حاضر حدود ۳۰ درصد از مجموع ۴۰۰ مسجد در سرتاسر کشور کنیا تحت کنترل سازمان‌های رابطه العالم الاسلامی و دارالافتاء عربستان می‌باشند و سایر مساجد کنیا نیز معمولاً کمک‌هایی نقدی و جنسی از طرف این سازمان‌ها دریافت می‌کنند. نزدیک به نیمی از شیوخ و ائمه جمعه و جماعات کنیا از رابطه العالم الاسلامی حقوق ماهانه دریافت می‌کنند و مسجد جامع نایروبی نیز در حال حاضر تحت کنترل وهابی‌ها است. از مجموع ۱۶۵۰ مدرسه و مؤسسه اسلامی کوچک و بزرگ در شهرهای مختلف کنیا تقریباً نیمی از آنها بصورت مستقیم و غیرمستقیم توسط مؤسسات فرهنگی عربستان سعودی اداره می‌شوند و رادیو سلامه نیز در کنترل عوامل وهابی است. (عرب احمدی، ۱۳۸۶:۸۴) شعبه رسمی رابطه العالم الاسلامیه در نایروبی که در سال ۱۹۷۰

تاسیس شده یکی از مهم ترین پایگاه های تبلیغی عربستان در منطقه شرق آفریقا بشمار می رود و مدیر این شعبه در دهه ۱۹۸۰ شیخ محمد سالم بلالا مشاور وزیر دارایی کنیا بود که در آن دوره ارتباط مستقیمی با دولت کنیا داشت. دولت عربستان در دهه ۱۹۹۰ بارها در امور داخلی مسلمانان کنیا دخالت نمود و به عنوان نمونه شعبه رابطه العالم الاسلامیه نایروبی در سال ۱۹۹۴ رسماً مدیریت مجمع رهبران مسلمان کنیا که برای رفع اختلافات مسلمانان در خصوص اعلام عید فطر تشکیل شده بود را برعهده گرفت و یکی از دیپلمات های سفارت عربستان به عنوان دبیر مجمع رهبران مسلمان کنیا برگزیده شد. (Oded, 114): وهابیون در سال ۱۹۹۵ میلادی نیز در دخالتی آشکارا و با پرداخت رشوه ای کلان موجبات اخراج شیخ علی شیئی امام وقت مسجد جامع نایروبی را پس از پذیرش رسمی تشیع توسط این عالم برجسته فراهم آوردند و فردی وابسته به جریان وهابیت به امامت این مسجد منصوب گشت. (Sperling: pp8-9).

دولت عربستان دارای نفوذ قابل ملاحظه ای در شورای عالی مسلمانان کنیا و شورای ائمه جمعه و جماعات و وعاظ کنیا (یکی از مهم ترین سازمان های اسلامی کنیا پس از شورای عالی امور مسلمانان) است. شورای ائمه جمعه و جماعات و وعاظ کنیا که طی یک دهه اخیر اکثر شیوخ مسلمان این کشور در شهرهای مختلف را تحت پوشش خود قرار داده است با رابطه العالم الاسلامیه کنیا ارتباط گسترده ای دارد و بخشی از هزینه های آن توسط وهابیون و عمال آنان تأمین می شود. (Ibid.P.11)

وهابیون با وجود هزینه های گزافی که برای پیشبرد اهداف تبلیغی خود در کنیا خصوصاً کنترل هیئت امناء مساجد و مدارس اسلامی کنیا صرف می کنند تاکنون با موفقیت های چندانی مواجه نبوده اند و شکست کاندیدای آنها شیخ ابراهیم لثوم امام مسجد جامع نایروبی در انتخابات چند سال پیش شورای عالی امور مسلمانان کنیا مهم ترین ناکامی آنها به شمار می رود. (گزارش ارسالی از رایزنی فرهنگی ج.ا.ایران ، نایروبی ، ۱۳۸۵ : ۳) عموم مسلمانان شافعی مذهب کنیا همواره دیدگاهی منفی نسبت به این وهابیت داشته و آن را موجب تفرقه و چند دستگی مسلمانان کشور می دانند. بسیاری از شیوخ و ائمه جمعه و جماعات کنیا نیز دخالت های سازمان های دارالافتاء و رابطه العالم الاسلامی در امور داخلی مسلمانان و عزل و نصب امامان مساجد کشور را صرفاً یکسویه و برضد مذهب تشیع دانسته و این امر را موجب به خطر افتادن وحدت مسلمانان این کشور می دانند. علماء و روحانیون وابسته به وهابیون نیز اگر چه در زمره داعیان و مبلغان این آئین بشمار می روند ولی قلباً اعتقادی به وهابیت نداشته و صرفاً به انگیزه کسب درآمد و بدست آوردن دلارهای عربستان سعودی در زمره پیروان وهابیت جای گرفته اند. تلاش برای نفوذ هر چه بیشتر در

سازمان‌های اسلامی کشور مخصوصاً شورای عالی امور مسلمانان کنیا، احداث مساجد و مدارس دینی، کنترل کمیته مساجد اکثر شهرهای کنیا، چاپ کتب و نشریات دینی، تلاش برای نفوذ هر چه بیشتر در بین انجمن‌های اسلامی دانشجویان دانشگاه‌های کنیا و مبارزه آشکار و نهان با اقدامات تبلیغی شیعیان از جمله اقدامات اصلی و بنیادی عربستان سعودی در کنیا بشمار می‌رود^{۱۱}. (گفتگو با شیخ عبداللهی ناصر عالم شیعی بزرگ شرق آفریقا، مومباسا، ۱۳۸۶)

علماء وابسته به وهابیون هراز چندگاهی اتهاماتی را نیز متوجه شیعیان نموده و با ایراد تهمت‌های ناپجا و اکاذیب تلاش می‌کنند دیدگاه مسلمانان کنیا را نسبت به مذهب اهل بیت (ع) و شیعیان تیره و مخدوش سازند. عوامل وهابی همچنین تلاش می‌کنند از ایجاد ارتباط صمیمانه بین شیوخ و ائمه جمعه و جماعات شهرهای کنیا با نمایندگی‌های سیاسی و فرهنگی ج.ا.ایران جلوگیری نمایند. با این وجود آنان تاکنون نتوانسته‌اند به اهداف خود در کنیا نایل آیند و بسیاری از مسلمانان کنیا بصورت علنی و یا پنهانی از وهابیت انتقاد کرده و تنفر خود را از وهابیون و تفکرات دینی خاص آنها در مورد آداب و مناسک اسلامی ابراز می‌دارند. (McCormack, 2005:75)

شایان ذکر است در حال حاضر عربستان سعودی دارای سه دبیرستان مجهز و پیشرفته در مومباسا بوده و طی یک دهه گذشته ده‌ها دبیرستان و مدرسه ابتدایی را در مناطق مسلمان‌نشین کنیا احداث و در اختیار وزارت آموزش و پرورش قرار داده است. علاوه بر آن عربستان سعودی در صدد تأسیس دانشگاهی اسلامی در مومباسا است و اقدامات اولیه آن نیز از چندی پیش آغاز شده است. (گفتگو با شیخ عبداللهی ناصر) این کشور مدیریت دبیرستانی اسلامی را نیز در شهر ماچاکوس که یکی از بزرگ‌ترین مراکز آموزشی مسلمانان کنیا بشمار می‌رود بطور کامل برعهده دارد و کلیه اساتید این مرکز اسلامی از شیوخ عربستان بوده و مستقیماً از عربستان به این دبیرستان اعزام می‌شوند. (ibid, p.114)

۶- وهابیت در تانزانیا

پیشینه ورود وهابیت به کشور تانزانیا به اواخر دهه ۱۹۶۰ بازمی‌گردد. در طی این سالها برخی از مبلغان وهابی در زنگبار و دارالسلام به تبلیغ این فرقه ضاله پرداختند. در سال ۱۹۷۰ و همزمان با ورود دکتر مالک پاکستانی‌الاصل به این کشور تبلیغ وهابیت در تانزانیا شدت گرفت. مالک که از شاگردان ابوالعلاء مودودی بود پس از استخدام در دانشگاه دارالسلام و تدریس علوم اسلامی تبلیغ اصول وهابیت را به طور جدی در سرلوحه اهداف

خود قرار داد و با ایجاد مجمعی از مبلغان مصری و سودانی که با هدف نشر آئین وهابیت در این کشور فعالیت می‌کردند جماعت وهابیون تانزانیا را به عنوان یک سازمان دینی تأسیس کرد.^{۱۲} دکتر مالک پس از چندی با ورود به جریانات سیاسی کشور به انتقاد از عملکرد دولت و مسیحیان حاکم و بویژه شخص جولیس نایرره رئیس جمهور وقت و بیعدالتی‌های آشکار و نهان دولت علیه پیروان دین اسلام پرداخت و طی سخنرانی‌هایی که در محافل عمومی و مساجد کشور انجام داد صراحتاً مسلمانان را به دفاع از حقوق خویش و تلاش برای کسب مناصب بالای سیاسی اجتماعی و اقتصادی در دولت و بخش خصوصی فرا خواند. علاوه بر آن وی سازمان‌های اسلامی تازه تأسیس تانزانیا را فاقد انسجام و وحدت در راستای تقویت جایگاه مسلمانان و نقش آفرینی در آینده سیاسی کشور دانست. مالک شورای عالی مسلمانان تانزانیا (سازمان باکواتا) را که در سال ۱۹۷۲ تأسیس شده بود نیز مورد حمله قرار داد و با فاش نمودن اسنادی مبنی بر دخالت مسیحیان در تأسیس این شورا مسئولان آن را خائن و مصلحت اندیش خواند و تشکیل باکواتا را صراحتاً توطئه‌ای از سوی مسیحیان و با هدف ضربه زدن به انسجام و اتحاد مسلمانان دانست. (عرب احمدی ، ۱۳۸۴ : ۲۸۵)

اقدامات این فرد وهابی که همزمان هم عالی‌ترین نهاد مسلمانان تانزانیا و هم مسئولان عالیرتبه سیاسی کشور را هدف قرار داده بود با خشم مقامات سیاسی مذهبی این کشور مواجه شد. علاوه بر آن افشاگری‌های وی علیه باکواتا نیز موجب بروز اختلافات شدیدی در بین گروه‌ها و سازمان‌های اسلامی و کادر مرکزی باکواتا گردید. از این روی وزارت کشور تانزانیا با صدور بیانیه‌ای مالک را عنصر نامطلوب خوانده و او را از تانزانیا اخراج کرد. در اخراج این فرد وهابی مسئولان بلندپایه باکواتا و مقامات کلیسا نقش مستقیمی داشتند. پس از اخراج استاد مالک جایگاه وهابیت در این کشور تا مدتی دچار وقفه گردید و این در حالی بود که بدلیل اقدامات افراطی وی و همفکرانش در حمله به طریقت‌های متصوفه قادریه و شاذلیه و مرتد خواندن آنان و به زیر سؤال بردن بزرگ‌ترین مراسم دینی مسلمانان این کشور (میلادالنبی) موجی از خشم و نفرت علیه وهابیون در سرتاسر کشور برافزوده بود. وهابیون در اوایل سال ۱۹۷۴ و دو سال پس از اخراج مالک مجدداً فعالیت خود را در تانزانیا (زنگبار و سرزمین اصلی) آغاز کردند. در طی این سال‌ها بسیاری از مصری‌ها، سودانی‌ها و عمال سعودی در پوشش معلمان قرآن و مدرسان مدارس اسلامی وارد این کشور شده و به تبلیغ وهابیت پرداختند. در این میان تأسیس دفتر رابطه العالم الاسلامیه در دارالسلام و آغاز به کار سایر سازمان‌های وابسته به این سازمان موجب

گسترده شدن دامنه فعالیت مبلغان وهابی در مناطق مختلف این کشور شد. (عرب احمدی و ۱۳۷۵: ۳-۵)

اقدامات وهابیت در دهه ۱۹۸۰ و پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در شرق آفریقا و از جمله تانزانیا شدت گرفت و آنان با تأسیس ده‌ها کلینیک، مسجد و مدرسه اسلامی در شهرها و روستاهای تانزانیا فعالیت‌های تبلیغی خود را شدت بخشیدند. در طول این سال‌ها و در راستای استراتژی تربیت مبلغان بومی وهابی ده‌ها تن از دانش‌آموزان مسلمان تانزانیا نیز توسط سازمان رابطه العالم الاسلامیه به دانشگاه‌های عربستان اعزام شدند و اکثر آنان پس از اخذ مدارک کارشناسی و بازگشت به میهن به عنوان اساتید علوم دینی و روحانیون در مدارس اسلامی و مساجد این کشور مشغول به کار شدند. وهابیون در سال ۱۹۸۲ سازمان انصارالسنه را که از تندروترین سازمان‌های اسلامی این کشور محسوب می‌شود بظاهر با هدف تبلیغ اسلام و در حقیقت با اندیشه ترویج افکار وهابی‌گری در دارالسلام تأسیس کردند و همزمان شعبات این سازمان در شهرهای بزرگ تانزانیا از جمله زنگبار، موروگورو، آروشا، دودوما، تانگا و کیگوما تأسیس شد.^{۱۳} وهابیون در حال حاضر دارای نفوذ زیادی در سازمان‌های اسلامی این کشور از جمله باکواتا و شورای مساجد تانزانیا بوده و بخش قابل توجهی از هزینه‌های این سازمان‌ها را تقبل می‌کنند. آنان مدیریت دو مسجد بزرگ در دارالسلام و ده‌ها مدرسه و مسجد در شهرهای زنگبار، تانگا، کیگوما، آروشا و موانزا را بر عهده دارند و از تشکیلات و سلسله مراتب خاصی در شهرهای مختلف این کشور بویژه زنگبار برخوردار می‌باشند.^{۱۴} (گفتگو با مولانا شمس الحسن زیدی، روحانی شیعه مقیم زنگبار، ۱۳۸۷)

راهبرد جریان وهابیت در این کشور در حال حاضر مبتنی بر مبارزه با طریقت‌های متصوفه از یکسوی و شیعیان از سوی دیگر است. آنان در این راستا هر سال با چاپ صدها جلد کتاب و جزوه که در چاپخانه بزرگ آنان در دارالسلام منتشر می‌شود و توزیع این نشریات در شهرهای زنگبار، آروشا، دودوما و کیگوما (که از پشتوانه‌ای قوی برخوردارند) اتهامات و اکاذیب فراوانی را بویژه متوجه شیعیان بومی ساخته و سعی می‌کنند چهره‌ای مخدوش از پیروان مذهب اهل البیت(ع) را در نزد سایر مسلمانان ترسیم نمایند. آنان همچنین با بهره‌گیری از دلارهای نفتی عربستان و توزیع آن در بین شیوخ تانزانیا برخی از آنان را به صورت ظاهری به سمت خود متمایل ساخته‌اند با این حال گرایش عمومی در بین مسلمانان اهل سنت تانزانیا و بویژه طریقت‌های قادریه و شاذلیه بیزاری از این فرقه ضاله و مخالفت با حضور آنها در این کشور است. (مطالعات میدانی نویسنده در تانزانیا)

لازم به ذکر است در حال حاضر چند سازمان بزرگ وابسته به رابطه العالم الاسلامیه در این کشور فعالیت دارند که البته برخی از آنها از جمله بنیاد الحرمین از سال ۱۹۹۸ به بعد با محدودیت‌هایی از سوی دولت و نیروهای امنیتی مواجه گشته‌اند.

۷- وهابیت در اوگاندا

ورود وهابیت به این کشور همانند کنیا و اوگاندا به دهه ۱۹۶۰ و چند سال پس از استقلال اوگاندا بازمی‌گردد. در اواخر این دهه تعدادی از مبلغان وهابی از کشورهای سودان و عربستان در قالب معلمان عربی وارد این کشور شده و در مناطق مسلمان‌نشین اقدام به تبلیغ اندیشه‌های وهابیت کردند. وهابیون در این سال‌ها با انجمن ملی پیشبرد مسلمان نیز ارتباط داشتند و در تلاش بودند از طریق این سازمان نیز بخشی از اهداف خود را به تحقق رسانند. از این روی در مسائل داخلی انجمن ملی پیشبرد مسلمانان نیز دخالت کردند که منجر به اوج‌گیری منازعه بین این سازمان و مخالفان آنها از جمله دو تن از رهبران مسلمان به نام‌های عیدی کاواگانیا و موشی موگروا و در نهایت قتل این دو فرد منجر گشت. (فروزنده، ۱۳۸۸: ۱۳۴)

فعالیت‌های وهابیون در اوایل دهه ۱۹۷۰ و با بقدرت رسیدن عیدی امین شدت گرفت و عیدی امین که از روابط بسیار خوبی با عربستان برخوردار بود و این کشور را یکی از متحدان اصلی خود در نظر می‌گرفت موجبات تحکیم جایگاه وهابیون در این کشور را فراهم آورد. وی علاوه بر پشتیبانی از تأسیس دفتر رابطه العالم الاسلامیه در این کشور پس از اخراج فرقه احمدیه از اوگاندا امکانات این فرقه را نیز در اختیار وهابیون قرار داد. در این سال‌ها ده‌ها تن از دانش‌آموزان مسلمان اوگاندا برای ادامه تحصیل در مقاطع کارشناسی به عربستان اعزام گردیده و پس از دانش‌آموختگی به عنوان شیوخ متمایل به وهابیت در مساجد و مدارس مختلف اوگاندا مشغول به فعالیت شدند. (طلایه، ۱۳۷۶: ۲۸)

وهابیون در طول این دهه در تأسیس شورای عالی مسلمانان اوگاندا نیز با عیدی امین همکاری کردند و اساسنامه این سازمان با دخالت چند تن از علماء وابسته به جریان وهابیت تنظیم گردید. وهابیت پس از سرنگونی عیدی امین همچنان به فعالیت خود در این کشور ادامه داد و سازمان‌های وهابی بویژه رابطه العالم الاسلامیه و انجمن جهانی جوانان مسلمان به دخالت خود در امور داخلی مسلمانان این کشور و بویژه شورای عالی مسلمانان اوگاندا ادامه دادند. در این ارتباط «انجمن جهانی جوانان مسلمان» با همکاری

«انجمن جوانان مسلمان اوگاندا» طی برگزاری کنفرانس بین‌المللی در کامپالا در سال ۱۹۸۴ و با حضور عالی‌ترین مقامات مسلمان اوگاندا تلاش کردند نامزد مورد نظر خود شیخ عبدو عبید را به عنوان رئیس شورای عالی مسلمانان انتخاب کنند^{۱۵} (www.Uganda youth Assembly conference, Kampala.html June 2002) دخالت‌های وهابیون در انتخاب قاضی القضاة و رئیس شورای عالی مسلمانان اوگاندا تا سال ۲۰۰۰ که منجر به انتخاب شیخ شعبان رمضان موباجه شد ادامه یافت و آنها نقش مؤثری در برگزاری کنفرانس موسوم به موافقت‌نامه مکه (۱۹۸۶)، کنفرانس وحدت انجمن جوانان مسلمان اوگاندا (۱۹۹۳) و مجمع عمومی شورای عالی مسلمانان (۱۹۹۳) ایفا نمودند که بنوبه خود موجب عمیق‌تر شدن هر چه بیشتر اختلافات داخلی شورای عالی مسلمانان و گروه‌های اسلامی رقیب گردید. (فرزنده:۱۸)

در حال حاضر وهابیون دارای دفاتری در کامپالا و دیگر شهرهای این کشور از جمله انتبه و جینجا بوده و از طرق مختلف سعی در توسعه دامنه فعالیت‌های تبلیغی خود در این کشور دارند. آنها در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ با هدف تثبیت موقعیت خود در اوگاندا ده‌ها مسجد و مدرسه اسلامی در شهرها و روستاهای این کشور احداث کردند که امروزه به عنوان مراکز اصلی فعالیت وهابیون در نظر گرفته می‌شوند و این جدای از برگزاری سالیانه ده‌ها سمینار و گردهمایی و مسابقات قرآنی در مناطق استقرار مسلمانان در این کشور است. علاوه بر آن دولت عربستان از زمان تأسیس و آغاز فعالیت دانشگاه اسلامی اوگاندا از این دانشگاه نیز به عنوان یکی از پایگاه‌های تبلیغی خود بهره‌برداری می‌کند. در این ارتباط عربستان علاوه بر تقبل بخشی از هزینه‌های این دانشگاه چند تن از اساتید خود و همچنین چند نفر از سودانی‌هایی که دانشگاه‌های عربستان تحصیل کرده‌اند را برای تدریس علوم اسلامی (و در واقع برای تبلیغ غیرمستقیم ایدئولوژی وهابیت) به این دانشگاه اعزام نموده است.^{۱۶}

(Www. Muslim Population.Com)

شایان ذکر است با وجود اقدامات گسترده دولت عربستان و سازمان رابطه العالم الاسلامیه (و دیگر سازمان‌های وهابی تابعه) در کشور اوگاندا، مسلمانان این کشور به هیچ عنوان نظر مساعدی نسبت به وهابیون نداشته و وهابیت را جریانی انحرافی از اسلام در نظر می‌گیرند. اکثر شیوخ و علماء اوگاندا نیز در منابر و مساجد خویش آشکارا از وهابیت بیزاری جسته و مسلمانان را به دوری از آنان فرامی‌خوانند^{۱۷}. (مطالعات میدانی نویسنده)

۸- نتیجه گیری

با وجود تمامی این تمهیدات و اقدامات ، وهابیون تاکنون به موفقیت‌های چندانی در دستیابی به اهداف خود نائل نیامده‌اند. افکار تحجر آمیز آنها در قبال تعالیم اسلامی و مخالفت آشکار با اصول دین اسلام و حتی معاندت با مراسمی سنتی نظیر میلادالنبی(ص) که از اهمیت بسیار زیادی برای مسلمانان این کشورها برخوردار است و بدعت شمردن اعمال دینی پیروان دین اسلام موجبات نفرت و بیزاری از وهابیون را در بسیاری از محافل اسلامی شرق آفریقا پدید آورده است. از این روی می توان گفت با وجود سرمایه گذاری های سنگین مالی صورت گرفته توسط سازمان رابطه العالم الاسلامیه و موسسات وابسته به آن ؛ دیدگاه اکثر مردم مسلمان (و حتی مسیحی) کشورهای کنیا ،تانزانیا و اوگاندا نسبت به وهابیت و عاملان این فرقه بشدت تیره و منفی است و هرچند آنها در بدو ورود وهابیون بدلیل کم اطلاعی چندان واکنشی در مقابل آنها ابراز نمی کردند ولی در حال حاضر آشکارا تنفر خود را اقدامات وهابیون که در بسیاری از موارد اختلافات عمیقی در بین گروه های اسلامی ایجاد کرده ابراز می دارند. در این میان پیروان طریقت‌های شاذلیه و قادریه که بخش قابل توجهی از مسلمانان این کشورها را در برمی گیرند به طور ریشه‌ای در تضاد با وهابیون بوده و از سرسخت ترین مخالفان سازمان رابطه العالم الاسلامیه به شمار می‌روند. این طریقت‌ها که از نظر اعتقادی نسبت به اهل بیت (ع) ارادت خاصی دارند وهابیت را جریانی انحرافی از دین اسلام در نظر گرفته و وهابیون را عامل اصلی بروز اعمال و حرکات افراطی می‌دانند که گاه امنیت جهان اسلام را نیز دچار مخاطراتی جدی نموده است. شیوخ و مقامات عالی رتبه طریقت‌های قادریه و شاذلیه (مقدمان) در مراسم و مناسبت‌های اسلامی علناً زبان به لعن و طعن وهابیون و شیوخ وابسته به آنها گشوده و سازمان رابطه العالم الاسلامیه را علت اصلی اختلافات داخلی مسلمانان کشورهای شرق آفریقا می‌دانند. رهبران این طریقت‌ها در مقابل، تشیع را مذهبی انقلابی و ظلم ستیز می‌دانند که در برابر جریان‌های انحرافی نظیر وهابیت قد علم کرده است. علاوه بر آن شیعیان بومی کشورهای شرق آفریقا نیز از مخالفان اصلی جریان وهابیت به شمار می‌روند و شیوخ شیعه این کشورها در مراسم و مناسبت‌های گوناگون همواره به افشاگری علیه این آئین ضاله پرداخته و آن را توطئه‌ای علیه اسلام می‌دانند که طی چند دهه گذشته ضربات سهمگینی را بر پیکره جهان اسلام وارد آورده است. لذا می توان گفت با وجود سرمایه گذاری سنگین وهابیت و نفوذ در دستگاه های دولتی و برخی سازمان ها و موسسات اسلامی ؛ این جریان تاکنون نتوانسته است به اهداف خود در شرق آفریقا و تبدیل آن به

یکی از پایگاه های اصلی خود در قاره آفریقا نائل آید. اقدامات گسترده تبلیغی رابطه العالم الاسلامیه در کشورهای تانزانیا، کنیا و اوگاندا نیز با وجود هزینه های سنگینی که از سوی دولت عربستان صورت گرفته روبنائی و فاقد عمق تلقی می شود. از این روی حتی شیوخ بومی متمایل به وهابیت نیز قلباً اعتقادی به این جریان نداشته و آن را صرفاً باعث تفرقه و دودستگی جامعه اسلامی شرق آفریقا می دانند. رهبران مسلمان شرق آفریقا در مجموع وهابیت را جریانی منحرف و خارج از دین اسلام می دانند که با وجود هزینه های سنگین عربستان در این منطقه راه بجایی نخواهد برد و تنها برخی از سازمان ها و گروه های اسلامی را از دلارهای نفتی عربستان منتفع ساخته و به موازات اختلافات سازمان ها و موسسات اسلامی این کشور را هرچه عمیق تر خواهد ساخت. با این حال از نقطه نظر بررسی گروه های رقیب جمهوری اسلامی ایران در قاره آفریقا باید گفت هم اکنون سازمان های وابسته به رابطه العالم الاسلامیه در زمره جدی ترین رقبای ایران در مناطق مختلف قاره سیاه؛ بویژه شرق آفریقا بشمار می روند از این روی در بحث دیپلماسی فرهنگی توجه جدی به این گروه ها که همواره درصدد ارائه چهره ای مطلوب و جای گرفتن در رده سازمان های خیریه و بین المللی امدادسانی بوده و در برخی از مجامع عالی بین المللی نظیر یونسکو نیز رخنه کرده اند از اهمیت خاصی برخوردار است.

یادداشت‌ها

۱. مطالب این مبحث عمدتاً حاصل مطالعات میدانی نویسنده است و کمتر منبعی در مورد فعالیت های کشورهای اسلامی به زبان های فارسی، عربی و انگلیسی وجود دارد
۲. ارتش مقاومت پروردگار» گروهی شورشی است که از سال ۱۹۹۶ بارها منطقه شمالی اوگاندا را که محل استقرار برخی از قبایل مسلمان نوبی است بشدت مورد حمله قرار داده و مسلمانان مستقر در مرز اوگاندا و سودان را به قتل می رساند. شدیدترین حملات ارتش مقاومت پروردگار علیه مسلمانان مناطق شمالی اوگاندا در سال ۲۰۰۴ میلادی صورت گرفت و شورشیان مزبور با حمله به گروهی از مسلمانان مستقر در کمپ آوارگان این منطقه در شهر لیره ده‌ها تن از مسلمانان را کشته و مجروح کردند. شورشیان ارتش مقاومت پروردگار مورد حمایت دولت سودان، شورای جهانی کلیساها و کلیسای انجیلی آمریکا قرار دادند و بدلیل تعصبات دینی خویش معمولاً مسلمانان شمال اوگاندا را هدف حملات وحشیانه خود قرار می‌دهند. (نویسنده)

۳. عزام این دانش‌آموزان تحت نظارت مسئولان فرهنگی عربستان که در پوشش دیپلمات در سفارتخانه‌های عربستان در آفریقا فعالیت می‌کنند صورت می‌گیرد. مسئولان فرهنگی عربستان هر سال چند بورسیه تحصیلی دانشگاه‌های خود را به مقامات عالی‌رتبه مسلمان این کشورها نیز هدیه می‌کنند که این بورسیه‌های تحصیلی به فرزندان مسئولان مزبور اختصاص می‌یابد. (مطالعات میدانی نویسنده در شرق آفریقا)
۴. طی سال‌های گذشته و با ورود انواع و اقسام رایانه‌های ارزان قیمت ساخت چین به بازار کشورهای شرق، غرب و جنوب آفریقا و از جمله مسلمانان این کشورها ، توزیع کتب ضد شیعی بیشتر جای خود را به لوح‌های فشرده حاوی کتب مختلف داده‌اند. لازم به ذکر است آژانس مسلمانان آفریقا متعلق به کشور کویت نیز در زمینه چاپ نشریات اسلامی و توزیع کتب و لوح‌های فشرده ضد شیعی در بین مسلمانان آفریقا با رابطه العالم الاسلامیه همکاری می‌کند. (نویسنده)
۵. این سازمان علیرغم ظاهر موجه و خیرخواهانه خویش بدلیل ارتباط با جریان‌های افراطی سلفی‌گری از جمله القاعده در کنیا غیرقانونی اعلام شده است.
۶. بنیادالحریمین یکی از تندروترین موسسات ضد شیعی عربستان است که طی دو دهه گذشته اقدامات گوناگونی را برای تبلیغ وهابی‌گری و مبارزه با روند روبه رشد مذهب اهل بیت (ع) در شرق آفریقا انجام داده است. فعالیت بنیادالحریمین در کشور کنیا بدلیل ارتباط آن با سازمان القاعده ممنوع اعلام شده است
۷. این سازمان با وجود ظاهر موجه و خیرخواهانه از سازمان‌های تندرو وهابی به شمار می‌رود. فعالیت سازمان بین‌المللی کمک‌های اسلامی در کنیا از سال ۱۹۹۸ و بدلیل ارتباط با القاعده غیرقانونی اعلام شده است.
۸. اقدامات این سازمان از سال ۱۹۹۸ بدلیل ارتباط با جریان‌های افراطی سلفی‌گری و القاعده در کنیا و تانزانیا غیرقانونی اعلام شده است
۹. فعالیت عمده این سازمان احداث مساجد و حفر چاه‌های آب آشامیدنی در شرق و دیگر مناطق قاره آفریقا است.
۱۰. فعالیت اصلی سازمان مزبور تهیه تجهیزات و وسایل آموزشی و کمک آموزشی مدارس اسلامی، حفر چاه آب آشامیدنی، احداث مساجد و مدارس اسلامی و برگزاری برخی مناسبت‌های اسلامی است.
۱۱. تعدادی از علماء وابسته به عربستان چند سال پیش تلاش کردند مجلس العلماء کنیا را با حمایت مستقیم عربستان تأسیس کنند با این حال تشکیل این شورا از سوی

- علمایی که برای تأسیس آن دعوت نشده بودند محکوم شد و در نهایت این نهاد دینی نتوانست به فعالیت خود ادامه دهد و منحل گشت.
۱۲. در آن دوره برخی از افکار وهابیت از طریق مبلغان مصری پیرو افکار نوسلفی در بین مسلمانان کشورهای شرق آفریقا و از جمله تانزانیا تبلیغ می شد.
۱۳. سازمان انصار السنه طی چند دهه گذشته بارها اختلافات شدیدی بین سازمان ها و گروه های اسلامی تانزانیا (سرزمین اصلی و زنگبار) بوجود آورده که در چند مورد به درگیری بین نمازگزاران چند مسجد بزرگ و طرفداران وهابیون در داراسلام و زنگبار و کشته و زخمی شدن ده ها تن از مسلمانان منجر گشته است. "Ibid" David, sperling p.12
۱۴. عربستان سعودی دارای نفوذ زیادی در بین گروه های اسلامی زنگبار است و مقامات رابطه العالم الاسلامیه سالیانه در حدود یک میلیون دلار برای ساخت مساجد جدید، مدارس و مراکز اسلامی در سرتاسر مجمع الجزایر زنگبار هزینه می کنند.
۱۵. انجمن جوانان مسلمان اوگاندا دارای ارتباطات گسترده ای با «انجمن جهانی جوانان مسلمانان» وابسته به سازمان رابطه العالم الاسلامیه است و بخش قابل توجهی از هزینه های آن از طریق این مرکز تأمین می گردد.
۱۶. بسیاری از اساتید این دانشگاه را وهابیون تشکیل می دهند و بدلیل آن که بخش قابل توجهی از بودجه آن توسط دولت عربستان تأمین می شود بطور غیرمستقیم درصدد انتشار افکار وهابی گری در بین دانشجویان خود است بخشی از هزینه دانشگاه اسلامی اوگاندا نیز توسط مرکز تجاری شاه فهد پلازا که در شهر کامپالا تأسیس شده تأمین می شود و این مجتمع بزرگ تجاری قرار است در آینده از طریق کسب درآمد بخش مهمی از هزینه های دانشگاه را تقبل کند.
۱۷. شیوخ و علماء شافعی مذهب اوگاندا در نمازهای جمعه و جماعات همواره خطر وهابیت را به نمازگزاران گوشزد می نمایند. علاوه بر آن مخالفت وهابیون با اعمال عبادی مسلمانان نظیر برگزاری جشن ها و مناسبت های مذهبی، مراسم سوگواری، دعا و زیارت و.. نیز چهره ای منفی از آنان را در نزد مسلمانان ترسیم کرده است. انتقادات وهابیون از عبادات مسلمانان اوگاندا و شرک خواندن این گونه اعمال عبادی در چند مورد واکنش خشمگینانه پیروان دین اسلام را بدنبال داشته و منجر به بروز درگیری هایی خونین بین طرفین شده است. (مطالعات میدانی نویسنده در شرق آفریقا ۱۳۸۷)

کتابنامه

الف - منابع فارسی

- عرب احمدی، امیر بهرام، (۱۳۹۱)، «اقدامات تروریستی القاعده در شرق آفریقا»، فصلنامه علمی پژوهشی دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران.
- عرب احمدی، امیر بهرام، (۱۳۸۴)، «تانزانیا سرزمین همیشه سبز»، تهران: الهدی.
- ، (۱۳۸۶)، «اسلام و مسلمانان در کنیا»، پژوهش بنیادی، سازمان مدارس و حوزه‌های علمیه خارج از کشور.
- ، (۱۳۸۵)، «انتخابات شورای عالی امور اسلامی کنیا»، گزارش ارسالی از رایزنی فرهنگی ج.ا.ایران، نایروبی.
- عرب احمدی، امیر بهرام، (بی تا)، «اسلام در شرق آفریقا»، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- عرب احمدی، امیر بهرام، (۱۳۷۵)، «وهابیت در تانزانیا»، گزارش ارسالی از رایزنی فرهنگی ج.ا.ایران در دارالسلام.
- فروزنده، محمود، (۱۳۸۵)، «نقش محوری اوگاندا در ژئوپلیتیک منطقه دریاچه‌های بزرگ»، تهران: مؤسسه اندیشه سازان نور.
- بی نا، (۱۳۷۶)، «نگاهی به وضعیت فرهنگی تبلیغی اوگاندا» مجله طلایه، اداره کل اعزام مبلغ سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.
- گفتگو با برخی از شیوخ مسلمان تانزانیا و کنیا
- ۱۳۸۷، گفتگو با شیخ کیله میله از شیوخ صاحب نام تانزانیا، دارالسلام،
- ۱۳۸۷، گفتگو با شیخ عمر باقر مایونگا رئیس بنیاد امام باقر (ع)، دارالسلام،
- ۱۳۸۶، گفتگو با شیخ عبداللهی ناصر عالم شیعی بزرگ شرق آفریقا، مومباسا،
- ۱۳۸۷، گفتگو با مولانا شمس الحسن زیدی، روحانی شیعه مقیم زنگبار،
- مطالعات میدانی و مشاهدات عینی نویسنده، شرق آفریقا

ب - منابع انگلیسی

([www.worldislamicleague.org/Constructions of Quranic School in East African Countries/Figures/2011](http://www.worldislamicleague.org/Constructions_of_Quranic_School_in_East_African_Countries/Figures/2011)).

“Retrieved from: http://www.nmhtthornton.com/wahhabi_movement. * Ted Thornton”Revivalism the Wahhabi, Last Revised: July 31, 2007

David c.sperling "Islam and the religions dimensions of Conflict"retrieved from: www.payson.tulane.edu. Html
[http://www.historycommons.org/entity.jsp/entity Muslim world league/2011](http://www.historycommons.org/entity.jsp/entity%20Muslim%20world%20league/2011)
<http://www.islamtz.org>.2011

Oded, arye (2000) "*Islam and politics in Kenya*" Boulder colo, Lynne
Van den Boogaerde, Pierre (1991)" *Financial assistance from Arab countries and Arab regional institutions*"Washington, International Monetary Fund.

[Www. Muslim Population.com/East Africa/2010](http://www.MuslimPopulation.com/EastAfrica/2010)
www.Uganda youth Assembly conference, Kampala.html June 2002
WWW.UGANDA.COM/2010

[www.world Islamic league.org/east Africa.](http://www.worldIslamicleague.org/eastAfrica)
[www.world Islamic league.org/east Africa/2011](http://www.worldIslamicleague.org/eastAfrica/2011)